

ערי עשור

בס"ד גליון 38 פרשת כי תצא תשפ"ו

"אין לו להקב"ה אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח.)

הכנות שבת

ניתן להקדיש את העלון לעילוי נשמת,
לדפואה, להצלחה

וכגון בהשבת אבידה, אולם כאשר ניכר שעושה מצווה אינו נפטר מחמת שאין כאן כבוד הבריות כי כולם יודעים שמקיים מצוה, ולכן אף אדם חשוב יתעסק במלאכות לכבוד שבת אפילו יש טירחה בהכנתם ואדרבה זהו כבודו שמכבד את השבת. (שו"ע רנ ס"א ביה"ל ד"ה כי זהו. וכן הדין בבניית הסוכה ובאפיית המצות וכל כיוצא בזה אולם כאשר אין מכירין האנשים במצווה זו וחושבים שמזלזל בכבודו בעבור הנאת גופו יעשה זה בצינעה כ"כ מקבציאל אות ו נראה שלא פליג אדלעיל ועיי"ש וצ"ע ובשעה"צ ס"ט נשאר בצ"ע האם הכנת שבת היא כמצווה שבגופו ולא יועיל שליח ונ"מ לביטול תורה ועוד.)

החלקו הפוסקים האם חיוב גמור על האדם להכין צרכי שבת או שהוא רק הידור, ונראה שראוי לאדם להשתדל בהכנת צרכי שבת בעצמו, ונראה שאף אדם נשוי שאשתו מכינה לשבת יש לו להכין בעצמו גם כן ולא אמרינן אשתו כגופו. (דלא כערוך השולחן ס"ג) וכן אדם שיש לו פועלים בתשלום יש לו להכין בעצמו ולא אמרינן יד פעול כיד בעל הבית ואף המתארח יקנה או יעשה איזה דבר לכבוד שבת. (הביה"ל ד"ה ישתדל נסתפק בגדר החיוב ההכנה. וע"ע חזו"ע שבת ח"א ע"מ טז וכתב חוט השני פ"ד ס"ק א שעכ"פ מצוות "והכינו" שבעינן להשכים זה מוטל דוקא על האשה שהיא האחראית על הכנת צרכי שבת).

ו-כתבו המקובלים בשם הארי ז"ל שהזיעה שאדם מזיע בצרכי שבת - הקב"ה מוחק בה כל עונותיו כמו הדמעות וכן בזיעה של עשיית שאר מצוות כאפיית מצוה וכדומה ולכן טוב לטרוח הרבה ושכרו מרובה כי לפום צערא אגרא (מחזיק ברכה אות א, וסיפר לי ידיד שבצעירותו הלך עם אחד מחבריו ל"רב מקובל" הידוע שרואה במצחו של האדם את חטאיו ובהגיעו אליו ביום שיש וכשנכנסו אל הרב הביט ואמר "היום אינני רואה כלום מחמת שהזיעה מחקה הכל").

ז-וכתב הספר חסידים (סימן קמ"ט) שיעשה כל צרכי שבת במהירות וזריזות גדולה כמו שמכין לצורך המלכה אשר שמע שתבוא לביתו להתאכסן בביתו וכה יעשה לכבוד שבת מלכתא מקל וחומר בן בנו של קל וחומר ע"ש.

א-אף שכתב השולחן ערוך (סימן פ"ט סע"ג) שאסור לאדם לעשות מלאכתו קודם התפילה, מכל מקום כאשר עושה מלאכה שהיא מצוה, במקום צורך - מותר. ולכן מותר במקום צורך להתעסק בצרכי ילדיו או הוריו קודם התפילה, כהכנת אוכל, כיבוס הבגדים וכדומה, וכן ביום שישי יש להקל, במקום צורך גדול לאדם שלא יספיק להכין צרכי שבת קודם התפילה, להכין צרכי שבת - בין קניית המאכלים ובין בישולם - קודם התפילה. (שו"ע רנ, ובפרט לדעת הפמ"ג הביאו הביה"ל ד"ה "ישכים" שיש לקנות צרכי שבת על הבוקר מדכתיב "והיה אין והיה אלא מייד", וע"ע אול"צ ח"ב פמ"ה, הלכה כ, ילקו"י הנדפס מחדש סעיף לג, וכה"ח פ"ט אות כה, וע"ע מ"ב תקכ"ט ס"ק יד).

ב-הקניות לכבוד שבת יש לעשותם אחר התפילה וקריאת שמע. אולם אם חושש שאם ימתין לאחר התפילה לא ימצא מה לקנות - יעשה הקנייה קודם התפילה אחר שקרא קריאת שמע, ואם חושש שאם ילך לקנות צרכי שבת יעבור זמן תפילה לגמרי: תלוי הדבר שאם לא ימצא צרכי שבת כלל, ילך לקנות צרכי שבת אף שיעבור זמן תפילה, אולם אם ימצא צרכי שבת אף שלא ימצא כל מה שרוצה, לא יבטל תפילת שחרית בשביל זה. (שם, וכתב הכהנ"ג שתפילה היא מצוה דרבנן והכנת צרכי שבת מהתורה, וע"ע הל"ב ס"ב).

ג-כאשר קונה האדם צרכי שבת קודם התפילה בהיתר, ורוצה תוך כדי הקניה להוסיף מוצרים שאינם לצורך השבת אלא לימי החול - תלוי הדבר: שאם זה מספר קטן של מוצרים שאינם לוקחים זמן רב מותר, אולם אם לוקח הרבה מוצרים או לוקח מוצר שיש עיכוב לצרפו לקניה אסור מחמת שהוא קודם התפילה. (יש ללמוד דבר זה מההיתר לעשות מלאכות קלות קודם התפילה כגון סידור המיטה הורדת הזבל וכדומה וע"ע ילקו"י מהנמ"ח סעיף לג, ועוד שהוא ריבוי בשיעורים וכ"כ כמה מהפוסקים לגבי הקניות בחול המועד בהיתר ורוצה להוסיף עליהם וכ"כ כי בו שבת ע"מ קכד עי"ש).

ד-אמרו חכמים, גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, ולכן אדם חשוב גדול בתורה פעמים שנפטר ממצווה בדבר שאינו כבודו

הלילה הזה כולנו מסובין

הקצב של פראג ניצב לפני רבה של העיר, הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, לאחר שהתעוררה שאלה לענין נקב בריאה. עיין הרב ולא מצא היתר. קיבל הקצב את הדין, וספג הפסד של מאות זהובים, מחמת שהיה עליו למכור את הבשר לגוי ברבע מחיר. כעבור ימים הגיע הקצב לדין תורה עם רעהו על סכום פלוט. הרב חקר ודרש, ופסק את הדין נגד הקצב. לפתע התפרץ הקצב ולא הסכים לקבל את פסק הדין ולשלם לחברו. שאל הרב "הרי רק לפני כמה ימים כאשר היה מדובר בסכום פחות הרבה יותר, קיבלת את הדין ללא אומר וללא דברים מה קרה הפעם?". ומסקנת הרב היתה ברורה: במקרה הראשון שרק הפסיד הקצב כסף, עוד יכול להכיל, אולם בדין השני, שהשני מקבל הכסף - את זה כבר לא יכול לקבל.

ומספרים ששאלו את אליהו הנביא: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?" - דהיינו מדוע הגלות הזאת מתארכת כל כך? וענה: "הלילה הזה כולנו מסובין" - דהיינו עם ישראל מתנהגים כמו סובין, שאינם נדבקים זה בזה, כך עם ישראל נמצאים במחלוקת ואין להם חיבור אחד עם השני. נמצאים בתקופת בחירות, ובמיוחד בתקופה זו חלילה יכולים להיכשל במחלוקת, לשון הרע ורכילות, ובפרט על רבנים ותלמידי חכמים. כמה צריך להישמר ולהיזהר להתרחק מכל מקום שיש בו מחלוקת ומריבה!

על הפרשה

אור החיים

נאמר בתורה "לא תלין נבלתו..." כי קבור תקברנו ביום ההוא" וביאר האור החיים שפסוק זה רומז למה שאמרו חז"ל "אם ראתי תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שודאי עשה תשובה" וזה כוונת הפסוק "לא תלין נבלתו" הינו החטא הנקרא נבלה אל תלין ותחשוש שלא עשה חכם זה תשובה על חטאו, אלא "קבור תקברנו ביום ההוא" שודאי קודם שעלה על יצועו שב על חטאו, וסיים הרב שאם אינך עושה כן ואינך מלמד זכות על הת"ח שודאי עשה תשובה, אלא ממשיך אתה לחשוש בת"ח, הרי אתה מחלל שם שמים שהרי כל המספר אחר ת"ח כמספר אחר השכינה.

מסקנה לשולחן שבת - דרך העולם שקודם שעולה האדם לישון, אומר קריאת שמע ועושה חשבון נפש על חטאיו שעשה באותו היום, וחזקה עליו שמתחרט על פגמיו, ולכן אף שראינו יהודי שחטא, יש לדנונו לכף זכות שכבר שב והתחרט על חטא זה בהעלותו על יצועו.

מה הסוד למתן עצה או הוראה טובה

"כִּי-יְהִי לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִינוֹנוֹ שִׁמְעַת בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם" (דברים פכ"א פ"ח). פרש"י סורר - סר מן הדרך, ומורה - מטרב בדברי אביו. לשון "מוררים", ע"כ. וכן הוא בתרגום אונקלוס שמורה לשון מורד הוא.

לכאורה המדקדק בלשון הפסוק ימצא שהמילים 'אינונו שומע בקול אביו ובקול אמו' נראים כמיותרות, שהרי מאחר שכבר נכתב עליו שהוא בעל אופי מורד (מורה), אם כן ברור הוא שאינו שומע בקול אביו ובקול אמו.

ונראה לומר האדם מטבעו שואף להצליח בחייו, וחפץ להפיק מהם את המיטב, ולכן כאשר הוא שומע עצה טובה העשויה להביא לו שגשוג, הרי הוא נוטה לקבלה וליישמה, אולם אם מתעורר בליבו חשד או ספק שמא מאחורי העצה עומד אינטרס חבוי המשרת את בעל העצה ולא את מקבלה, הרי שמיד הוא ידחה אותה על הסף, עוד טרם שחשב לבחון בדעתו אם העצה שהונחה לפניו טובה היא או לא.

והסיבה לכך שאין האדם מוכן לקבל עצה ממי שהוא חושד בו שיש לו אינטרס אישי בעצתו, אף כאשר העצה כשלעצמה טובה ומועילה, הוא משום שהאדם חש נחיתות כאשר הוא פועל למימוש מטרותיו של האחר במקום רצונותיו שלו, ולכן שחושד הוא שהעצה נועדה לשרת גם את היועץ, חש הוא שנועשה כלי לשימוש של האחר, והמגננה על כבודו העצמי לא מאפשרת לו לקבל את העצה, אף כשהוא מבין בשכלו שהעצה מצד עצמה טובה ומועילה.

והדבר נכון אף לגבי הורים או מורים הנותנים עצה או הוראה המעורב בה אינטרס ונגינה אישית, כאשר הבן או התלמיד חשים זאת, מיד מתעורר בהם התנגדות טבעית השוללת מהם לקבל את העצה או ההוראה, אף שבינם לבין עצמם יודעים הם היטב שהעצה או ההוראה טובה ומועילה היא כשלעצמה.

ולעניינו: אפשר שלכך הדגישה התורה בלשונה 'אינונו שומע בקול אביו ובקול אמו' כלומר הבן הסורר שמע בהוראת אביו לא רק את תועלתו האישית, אלא גם את הקול של האב, את הרצונות והנחיות שלו, וכן גם בציווי אמו הוא שמע גם את הקול שלה, את הכוונות והמטרות שלה, ולכן מיאן הבן לקבל את הקולות שלהם, משום שהוא לא ראה בקולם רק את טובתו האישית, אלא עוד רצונות ואינטרסים אחרים.

ובזה יש לבאר מדוע בהתחלה כתבה התורה לשון הווה 'אינונו שומע בקול אביו' ואילו בהמשך נאמר בלשון עתיד 'ולא ישמע אליהם', אלא בהתחלה לא הסכים הבן להשמע להוריו אלא רק לאותה שעה בלבד, אך עדיין היה בדעתו האפשרות לשוב ולשמע לקולם, אולם לאחר שחש שלא די בזה שהם חפצים בטובתם האישית אלא אף מייסרים אותו על זה, גמלה בליבו ההחלטה שאינונו שומע לקולם לא רק בהווה אלא אף לעתיד ועל זה נאמר 'ולא ישמע אליהם'.

התובנה העולה - קודם שניתן הוראה לבנינו או עצה לחברינו, עלינו לבחון את עצמינו היטב, האם אין בדברינו שיקולים אישיים המקדמים את מטרותינו, ורק לאחר שננפה ונזכר את הוראתנו ועצתנו מכל רבב של נגיעה אישית, נוכל להיות סמוכים ובטוחים שדברינו יתקבלו אל לב השומעים ויחדרו עמוק אל נפשם.

נזכור: עצה טובה נשמעת לא רק מכח מעלתה, אלא גם מהמניע הטהור העומד מאחריה. (מאת הרב אלעזר פרחי)

שאלה בהלכה

שאלה: בעקבות כמה מקרים קשים שקרו בבין הזמנים שנשמעו בחדשות, כגון שטבעו כמה ילדים בבריכות ועוד כמה אסונות רח"ל, שדרך השומען לספר לאחרים, שאלוני האם בכלל מותר לספר את השמועות לאחרים.

תשובה: בגמ' (פסחים ג:) מובא שכשחלה רב כהנא שלחו רבנן לר' יהושע בריה דרב אידי לבדוק מה נהיה עמו, שאלוהו חכמים האם נח נפשיה דרב כהנא, אמר להו 'אנא לא קאמינא, ומוציא דבה הוא כסיל'. ומבואר שלא רצה לבשר להם על פטירת רב כהנא מחשש דכל כה"ג שמבשר בשורות רעות חשיב כמוציא דבה הוא כסיל. וכתב המאירי (פסחים ג.) בא ללמד שכמו שצריך להזהר מלשון מגונה, כך צריך להזהר שלא יהא פיו מזומן לבשורה של פורענות, ואף אם שואלין אותו לא ישיבם אלא שישגמגם בדבר עד שיכירו האמת מתוך דבריו. ע"כ.

וכתב מרן בב"י (יו"ד סי' תב) משם המרדכי והגהות מיימוני שאף מי שמת לו מת רח"ל ולא נודע לו, אין חובה שיאמרו לו ואפילו באביו ואמו, ועל זה נאמר מוציא דבה הוא כסיל, מיהו אם שואל עליו אין לו לשקר ולומר חי הוא שנאמר מדבר שקר תרחק. וכ"פ מרן בש"ע (שם סי' ב). מיהו כתב הרמ"א דעכ"פ בבנים זכרים נהגו להודיע כדי שיאמרו קדיש, אבל בבנות אין מנהג כלל להודיעם. ע"כ.

ועכ"פ מ"ש מרן ש"אין חובה" להודיעו, משמע דלא הוי איסור ממש. אמנם אפשר שדוקא בקרוביו כ"כ דעכ"פ איכא תועלת בדבר, משא"כ בשאר דוכתי דליכא תועלת, אפשר דהוי איסורא. וצ"ב. ועכ"פ לכל הדברות מתבאר שבבשורות רעות שאין בהם תועלת לרבים, כגון חדשות על אסונות שקרו וכיו"ב, איכא בזה משום מוציא דבה הוא כסיל. מיהו אפשר להליץ קצת על מנהג העולם שאפשר שעכ"פ יש תועלת בסיפור הדברים כדי שיתעוררו הציבור או השומע לשפר המעשים ולהתחזק בתורה ותפלה לביטול הגזירות וכו', או בזמן שהמצב הביטחוני מסוכן יש תועלת שינקטו במשנה זהירות או כיו"ב, וכן במקרים הללו של טביעת ילדים בבריכות או כיו"ב רח"ל, שילמדו הכלל לזהר במשנה זהירות בדבר וכן כל כיו"ב.

ודע שהחשש משום 'מוציא דבה הוא כסיל' הוא לא דוקא לענין הודעה על פטירת אדם, אלא הוא הדין לכל מיני בשורות רעות, כדמוכח מדברי הגמ' (פסחים ג:) במעשה דיוחנן חקוקאה שהיה צריך לבשר לאנשי מקומו מה מצב החיטים השנה, והקפידו על אופן בשורתו שלא היה לו לומר שהשנה שעורים (שהוא מאכל סוסים בדרך כלל) יפות, אלא היה לו לומר 'אשתקד בשנה שעברה נעשו חיטין יפות'. וכן מוכח עוד מדברי החי' אדם (כלל סג אות ד) שכתב, ומצאתי בספר א' שמו נעלם ממני, שאין להגיד לחבירו שיש קשת, מטעם מוציא דבה. ע"כ. והביאוהו להלכה המשנ"ב והכה"ח (סי' רכח ס"ק א). ועיין עוד בפלא יועץ (ערך בשורה) שכתב, ובשורה רעה לא ישמע על פיו, שהרי אמרו רבותינו ז"ל (פסחים ג:) שהמבשר בשורה רעה, עליו הכתוב אומר 'מוציא דבה הוא כסיל'. ואמרו רבותינו (מגילה טו.) שאפילו השולח לחברו לידע איזה דבר ולהשיבו דבר, אם התשובה רעה, לא ישיבנו דבר, שאין משיבין על הקלקלה, כמו שמצינו בהתן שלא רצה להגיד למרדכי את דברי אסתר. ואם לפעמים הוא מוכרח להגיד לחברו איזה בשורה רעה משום איזה צרך שעה, יגיד אליו ברמז באופן שיבין מעצמו, או יגיד על ידי גוי, ולא ישלח לישראל אחר וכו'. ע"כ.

ועיין עוד בבניא שמואל (ב, פרק יח) שמסופר שם שלאחר מיתת אבשלום ביקש אחימעץ הכהן לבשר למלך דוד על מפלת אויביו. אך יואב מנע זאת ממנו, באומרו שמיתת הבן היא בשורה רעה למלך. ואין ראוי שאדם טוב כאחימעץ יבשרנה לו. ולכן שלח יואב איש כושי לבשר למלך על הנצחון ועל מות בנו אבשלום. אך לאחר ששלח יואב את הכושי לבשר למלך את הבשורה חזר אחימעץ להפציר ביואב שירוף גם הוא אל דוד ויאמר לו לפחות דבר מה חיובי, וניאות יואב לבקשתו. מיהו אחימעץ לרוץ בכדי להקדים את הכושי. בהגיעו אל המלך בישר לו על הנצחון אך נמנע מלהודיעו על מיתת אבשלום. לאחר מכן הגיע הכושי אל המלך וסיפר לו גם על דבר בנו אבשלום. ועיין שם עוד בכלי יקר ובשל"ה (שער האותיות אות ב"ת - בריות), מה שלמדו ממעשה זה. לאמא תשדר לי מסרקאי וגובתאי דכוחאל עכ"ל. (מאת הרב מיכאל בן משה)

בשמחה תצאו

א-אדם נכנס לבית הקפה, ניגש המלצר ושואל מה בשבילך אדוני? עונה האדם בשבילי הפק! שואל המלצר הפק? מה זה? עונה אותו האדם קפה הפוך.....
ב-מאז שחילד נולד אנו עסוקים בשנים הראשונות להרדים אותו, כדי שכאשר הוא יגדל נהיה עסוקים בנסיגות להעיר אותו.....
ג-מעשה בחבור ישיבה שכל פעם שנשאל באיזה דף זה כתוב ענה בדף ל"ז ולא הבינו איך תמיד זה בדף ל"ז עד שהסביר בחבור שלי"ז ר"ת לא זוכר.....